

Záhada olověného svitku

Na počátku příběhu, který záhy začnete číst, stál skutečný archeologický nález. Někdy během pozdního jara roku 2013 jsem při průzkumu pomocí detektoru kovů na zalesněném úpatí středočeského hradiště Dřevíč našel záhadný kus olova.

Pro průzkum dávných bojišť je detektor kovů nezbytnou pomůckou. Jeho použití bez odborné spolupráce s archeology však může způsobit nedozírné škody!

Teprve poté, co jsem jej doma očistil od nánosů hlíny, se ukázalo, že jde o olověný plech, který někdo, nepochybně záměrně, poskládal do úhledného obdélníku. Bylo také zřejmé, že jde o artefakt velmi starý. Vnější části olověné tabulky zničila vlhkost, kyselá půda a koroze, které musely na předmět působit přinejmenším několik set let.

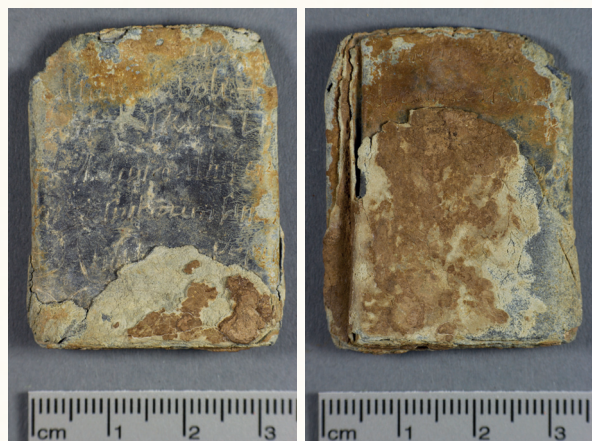
Ale právě zub času, který ohlodal vnější plochy svitku, odhalil to nejzajímavější: do olověného plechu někdo vyryl tajemný nápis. Kdo? A jakým jazykem? Z jakého důvodu? Co tím chtěl neznámý pisatel sdělit? Nic z toho nebylo jasné ani v den nálezu, ani během dalších dlouhých osmnácti měsíců.

Amulet, který přinesl příběh – takto vypadal v květnu 2014, pár minut po vyjmutí ze země

Předmět záhy doputoval k archeoložce, které hradiště přísluší a s jejímž laskavým odborným dohledem chodívám hledat. Ani ona, ani další kolegové z oboru si zpočátku nevěděli rady. O podobných poselstvích v olovu nalezených na českém území odborná literatura nic neříká, nejspíš proto, že se u nás podobné kousky ještě nenašly. Anebo se našly, ale věda se o tom zatím nedozvěděla. Oslovení badatelé obvykle s podivením kroutili hlavou, ale rady si

nevěděli. Po několika týdnech plných otázek nakonec nález zaujal jednoho z archeologů pražského Národního muzea, který pátrání po původu destičky konečně navedl správným směrem.

Olovený artefakt těsně po prvním očištění, kdy jeho skutečný účel ještě nebyl znám

Dotyčný archeolog se totiž náramně vyzná v reáliích antického Říma, a věděl tedy o *defixích*. Tak se odborně nazývají olovené tabulky, na které si staří Římané, nejspíš od specializovaných kněží-písařů, nechávali rýt magické formule s prosbami k vybraným bohům. Ti je za to po příslušných magických rituálech měli zbavit nejrůznějších strastí a nepříjemných

Původní starořímské defixe se nejčastěji obračejí k podsvětním bohům a lze na ně narazit snad všude na území někdejší římské říše

protivenství lidského údělu. *Defixím* se také často říká „proklínací tabulky“, protože dochované texty starověkých tabulek obvykle nesou významy a žádosti, které se jen pramálo slučují s milosrdenstvím a příkázáními pozdější křesťanské víry.

Z území římské říše, kam dnešní Čechy a Morava nikdy nespádaly, je známo několik stovek nálezů olovených proklínacích svitků. Víme o nich z Itálie, Řecka, Británie, Španělska, Izraele, Egypta a dalších zemí. Prosebník v nich nejčastěji vyzývá zásvětní bohy a démony, aby se postarali o trest pro konkurenty v obchodu či v lásce. Jindy hrozí těm, kdo otrávil jeho oblíbená štěňata nebo ukradli cennou bronzovou vázu, či dokonce zločincům, které by v budoucnu napadlo krást třeba v budově veřejných lázní. Celkem často žádají pro soupeře či konkurenci to nejhorší – smrt: „*Pluto, nebo je-li třeba oslovit tebe, podsvětní Iove, Aeracuro, podsvětní Junono, přivolej už hodně rychle níže uvedeného Aurelia Sinniana Caesariana, a předejte ho podsvětním duchům. Tak, Silvie, uvidíš svého manžela, vzhůru nohama, převráceného tak, jako je napsáno jeho jméno.*“

Ale jak už bylo řečeno, na našem území se podobné nálezy nevyskytují. Navíc římské *defixe* měly tvar válečku, do něhož byl srolován popsán pás tenkého olova předtím, než ho žadatel rituálně vhodil do řeky či studně nebo než ho zakopal pod zem. Český nález se však od těch zahraničních neliší jen tvarem. Oslovený paleograf (neboli odborník

na staré písmo) navíc vyslovil předpoklad, že na svitku z Dřevíče je nápis vyryt *karolínkou* – tedy písmem, které se v Evropě používalo v širokém časovém rozmezí od raného středověku do raného baroka. Podle tohoto datování by destička časově spadala někam do období mezi 9. až 17. stoletím. Mohla tak pamatovat stejně dobře první Přemyslovce jako dobu rozkvětu za Karla IV., husity či nelítostnou třicetiletou válku. Znalec navíc na odhalených částech svitku spolehlivě přečetl výraz *callidi diabolli*, v českém překladu odpovídající „Istivému ďáblu“.

Tak začalo skoro detektivní pátrání, k jehož pozoruhodnému výsledku nakonec přispělo dobrovolné úsilí a znalosti zástupců mnoha vědních oborů. Zapojili se archeologové, konzervátoři a paleografové znalí staré latiny, historici, odbornice na chemickou metalurgii, jaderný fyzik a nakonec i profesionální grafik. Jenže výsledek jejich téměř dvouletého úsilí měl teprve přijít. A proto si i my na něj ještě malou chvíli počkejme a řekněme si, jak to vše souvisí s komiksovým příběhem Prokletí.

Kde je písmo, tam je příběh. Celoživotně mám rád nejen archeologii a historii, ale především příběhy. Říká se, že archeologie je hledání příběhů v jiných časech jinými metodami. V době, kdy se podstata skutečného nálezu z hradiště začala teprve pomalu a bolestně rodit, mě jako obvykle šířala ukrutná zvědavost a netrpkost. V době, kdy pracovali vědci, jsem proto začal pro ukrácení volného času sprádat hypotézy

a kombinace. Vlastně to byly všechno jen pusté fantazie, ale snažily se opírat o další známé skutečnosti a především o realitu místa, kde se destička našla.

V okolí nálezu olověného svitku se totiž našly i další věci. Mimo jiné přes dvě desítky olověných strel ráže, která odpovídala kalibru vojenských mušket používaných třeba za třicetileté války. Určitě nešlo o drobné kule do mušket loveckých, jakých v českých lesích po hajných a pytlácích zůstává víc než dost. Na ploše nálezu se objevilo i falzum staré mince, z mědi vyvedený a nepříliš zručně postříbřený padělek drobnějšího oběživa raženého někde v západní Evropě mezi 16. a 17. stoletím.

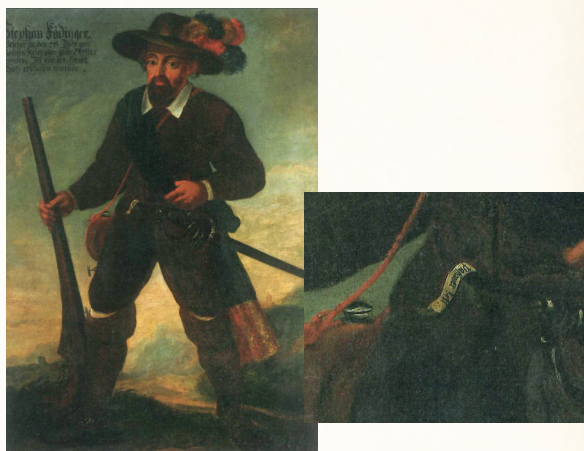
Falzum drobné evropské mince z okolí hradiště pochází podle názoru numismatiků z 16. až 17. století

A tohle všechno se našlo jen na několika málo metrech čtverečních, v lese nedaleko hradiště a staré tvrze, uprostřed kraje, jehož centrem je starobylé město Rakovník. V okolí tohoto města na podzim roku 1620, týden před osudovou bitvou na Bílé hoře, několik dní bojovala vojska českých stavů proti armádám habsburského císaře Ferdinanda II. a Katolické ligy. Armády, pluky

i izolované rabující oddíly všech válčících stran křižovaly Rakovnickem až do skončení třicetileté války a vesměs za nimi zůstávala jen spoušť, krev a žal. Námezdní vojáci armád té doby obvykle bojovali jen pro žold, nikoli pro víru a principy. Věrnost k praporu u nich trvala jen do doby, dokud za svou službu dostávali peníze. V zemích postižených válkou stejně jako řádně zverbované pluky řádily také tlupy zběhů a zbojníků, kteří nakonec přežívali na vlastní pěst a na cizí úkor. Avšak drancujícím vojákům či marodérům se tu a tam – i když obvykle marně – do cesty postavili zoufalí vzbouření sedláci, ozbrojení vším, co jim přišlo pod ruku.

V soudobé archeologii se v posledních letech začal poměrně dynamicky rozvíjet její podobor, nazývaný „archeologie bojišť“ nebo také „archeologie konfliktů“. Soustřeďuje se především na války staršího novověku, tedy na 17. a 18. století. Písemné prameny z těch dob jsou sice již velmi četné, moderní kartografie a její přesné mapové metody však teprve čekaly na své zrození. Nepočtené obrazové materiály zase vznikaly obvykle jen na základě prací zkušených kreslířů, kteří se na bojišti snažili zachytit to, co byli schopni zrakem postihnout. Ale jedno bylo pro tehdejší armády typické – začaly hromadně využívat střelné zbraně. Muškety, arkebuzy a v případě jízdy i pistole. Proto po nich na bojištích zůstávají stovky a tisíce vystřelených, nebo prostě jen ztracených olověných projektilů. Archeologové

je s pomocí detektorů kovů vyhledávají, každý nalezený exemplář pečlivě zaměřují pomocí satelitních přístrojů. Získané souřadnice nakonec zakreslují do map. Shluky zaměřených bodů – střel – pak prozrazují, kde přesně se boje skutečně odehrávaly, jak byly intenzivní, a někdy dokonce i to, které konkrétní pluky se jich zúčastnily.

Ochranné amulety nosili do boje i vojáci – tento mušketýr vlastní ochranný nápis na pergamentu, který si zastrčil za opasek

Kolem středočeského hradiště Dřevíč se mi tak začala skládat divoká a zatím neuspořádaná mozaika, jejímž výsledným obrázkem měl být příběh olověné desičky s tajemným nápisem. Co bylo možné do tohoto příběhu zasadit? V kraji krutě postiženém třicetiletou válkou se na jednom opuštěném místě pod opuštěným hradištěm našly desítky střel do mušket. K tomu zfalšovaná mince – a především latinsky popsaný olověný svitek, jehož účel nikdo neznal...

Stejně tak jak nečekaný a náhodný byl nález olověného artefaktu, úradovala

Hradiště Dřevíč bylo osídlené od pravěku až do 14. století, dochovaná barokní kaple sv. Václava byla postavena na začátku 18. století

náhoda dál. Z úplně jiných (a už nevím jakých) důvodů jsem se potkal s Václavem Šorelem. Známe se s ním z dávného dětství a jen tak mimoděk jsem mu pověděl o záhadném olověném nálezku. A tak jako byl kdysi Václav Šorel mým velkým guru pro báječný svět letadel a plastikových modelů, stal se teď mým neméně velkým guruem pro svět komiksového příběhu. To on mi dal směr, tvar, začátek, prostředek i konec. A udělal ještě jednu věc: přivedl kreslíře Michala Kociána. Jak se později ukázalo, spolupracovat s ním na podobě vojáků a zběhů z třicetileté války a vizuálu představitelky mladé generace terénních badatelek byla prostě čirá a nefalšovaná radost.

Takto prostě a jednoduše vznikl příběh *Prokletí*, který nejprve vycházel jako seriál na stránkách Václavova domovského časopisu ABC. Olověný svitek, který po staletí ležel v zemi, jsem našel zrovna já, člověk, jehož od dětství vinili z příliš bujné

fantazie. Náhodou se znám s Václavem Šorelem a náhodou mu popravdě odpovím na otázku „Co zrovna děláš?“. Dál už to ale náhoda nebyla, jen fantazie, snažící se opírat o některé reálné kulisy.

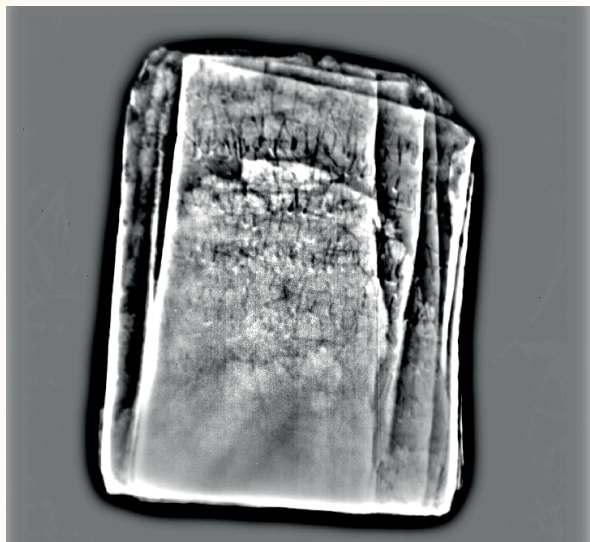
A jak to dopadlo se skutečným nálezem? Ukázalo se, že žádný ďábelský ani démonický příběh za ním nejspíš není, i když bez víry v ďáblů, demony a ty, co v křesťanské víře stojí proti nim, by nejspíš nevznikl. Stářím zkřehlý olověný smotek nedoporučili konzervátoři k mechanickému roz-

Laboratoř katedry nanotechnologií na VŠB Ostrava, kde právě probíhají první analýzy záhadného artefaktu

balení, protože by se rozpadl. Prošel tedy měřeními a skenerem na ostravské Vysoké

škole báňské a pak na několik měsíců skončil v Centru excellence České akademie věd v Telči. Tam z něj pomocí přístroje zjednodušeně zvaného neutronový tomograf pořídili stovky rentgenových snímků, odhalujících v okem neviditelných útrobách znaky a písmo.

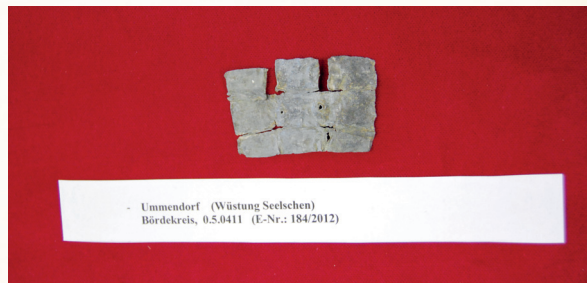
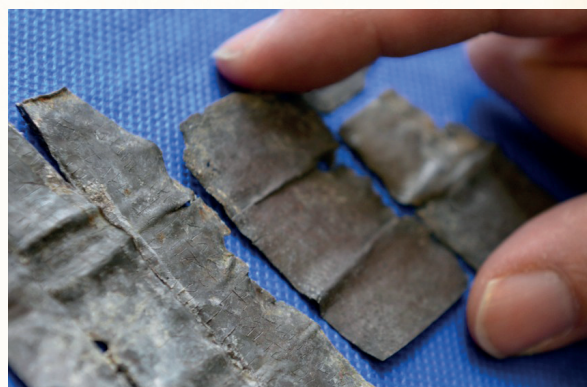
Jeden ze snímků z neutronového tomografu v Centru excellence ČAV v Telči naznačuje složitou vnitřní strukturu amuletu

Záhadu ale nakonec jednoznačně vyřešila paní docentka Daniela Urbanová z brněnské Masarykovy univerzity, jinak také

Odbornice na starou latinu Daniela Urbanová, která odhalila tajemství olověného artefaktu z hradiště Dřevíč

evropsky uznávaná odbornice na starou latinu a výše zmiňované římské *defixe*. Analýzou textu viditelného na vnějších stranách svitku i torz textu poskládaných z rentgenových snímků se dopracovala k rozluštění záhady. Objevila totiž spojitost nálezů z Dřevíče s čerstvě zveřejněnými výsledky bádání v Německu, kde podobných svitků zpracovali už sedm a další evidovali v jiných zemích Evropy, především na severu.

Středověký ochranný amulet z Německa. Konzervátoři původně složený arch po několika měsících práce opatrně rozložili do původní podoby